

УДК 657.6 (477)

Максімова В.Ф., д-р екон. наук, професор
Одеський державний економічний університет

КОНКРЕТИЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ СИСТЕМНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО ЕКОНОМІЧНОГО КОНТРОЛЮ

© *Максімова В.Ф.*

Підкреслена необхідність цілісного теоретичного обґрунтування та серйозного дослідження з приводу віднесення контролю до систем і використання загальносистемної термінології. Розглянута сублимація тлумачення поняття "система" в його закономірному розвитку. Запропоновано відносити внутрішній економічний контроль до відкритих систем. Обґрунтована цілісність системи внутрішнього економічного контролю та можливість її розподілу між взаємозв'язаними інформаційним потоком елементами.

Подчеркнута необходимость целостного теоретического обоснования и серьезного исследования по поводу отнесения контроля к системам и использования общесистемной терминологии. Рассмотрена сублимация толкования понятия "система" в его закономерном развитии. Предложено относить внутренний экономический контроль к открытым системам. Доказано, что эффективность работы открытой системы в значительной мере зависит от присущих ей свойств и имеющегося потенциала. Обоснована целостность системы внутреннего экономического контроля и возможность ее распределения между взаимосвязанными информационным потоком элементами.

The necessity of integral theoretical ground and serious research concerning taking of control to the systems and use of general system terminology is underlined. Sublimation of interpretation of notion "system" in its appropriate development is considered. It is suggested to attribute the internal economic control to the open systems. It is proved, that efficiency of work of the open system to a great extent depends on properties and present potential inherent to it. Integrity of the internal economic checking system and possibility of its distributing between elements associate by informative thread is grounded.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Функція контролю пронизує усі етапи цілісної управлінської діяльності від проектування товару до його експлуатації користувачем. Контроль і його результати виступають базою, яка слугує основою для прийняття послідуючих рішень з метою подальшого удосконалення діяльності організації, підвищення її ефективності, результатів чи

прибутковості.

У загальному вигляді проблема полягає у розмаїтті інтуїтивних уявлень щодо системності, у відсутності обґрунтування системного підходу з детальною конкретизацією дослідження, як основи розвитку методології сучасної науки економічного контролю.

Аналіз публікацій. Методологія системного підходу вимагає певного дослідження для будь-якої спеціальної розробки. Ілюстрацією наведеного твердження є стан сучасного внутрішнього контролю на підприємствах України, майже суцільна відсутність якого загальновідома. Наявні епізодичні прояви у вигляді інвентаризацій сьогодні вже нікого не влаштовують вже хоча б через те, що й вони часто-густо не реальні, а формальні.

Найчастіше контроль розглядається як діяльність із нормалізації проходження управлінського процесу [4, с. 20; 10, с. 4; 13, с.127; 12, с. 13]. Контроль в управлінській діяльності важливий не тільки тому, що сама культура управління й ефективність цієї професійної діяльності передбачують обов'язковість його здійснення. Виконання окремих контрольних процедур загалом не піддається координації звичайними методами управління через чисельність, функціональну розмежованість, інформаційну неузгодженість між підрозділами нижчої та середньої ланок управлінської ієрархії. Навіть якщо поставити за мету узагальнення результатів такої діяльності у цілому по підприємству, то, попри усю складність здійснення задумки, просте складання розрізнених результатів призводить до плутанини та протиріч, унеможливорює отримання єдиної, цілісної характеристики об'єкта. Окрім того, підсумок стосується тільки одного виду контролю – заключного (ретроспективного); це може бути якась одинична акція, якої замало для ефективного управління.

Уникнути подібного здатна лише організація, що впровадила єдину модель внутрішнього контролю як цілого, тобто – системи. Підтвердження правильності нашої точки зору знаходимо як усвідомлення значущості подібних обставин у роботах багатьох дослідників проблематики системного підходу. Найбільш яскравим є посилання на К.Уатта: “Якщо ми вивчаємо систему як ціле, а не як сукупність окремих фрагментів, то ми повинні застосовувати стратегію дослідження, в якій місце кожного ступеню визначається з точки зору ретельного узгодження усіх цих фрагментів в єдине ціле в кінці програми досліджень. Інакше в кінці дослідження ми можемо

виявити, що фрагментарні результати, отримані на кожному із різних ступенів програми, просто не можуть бути узгоджені один з одним і дати у підсумку повну глибокого сенсу “велику картину”. Задля уникнення такого сумного результату необхідно заздалегідь визначити програму дослідження у цілому з точки зору концептуальної моделі, в якій субмоделі, що відносяться до різних частин програми, можуть бути узгоджені як компоненти єдиного цілого” [3, с.59].

Невирішені проблеми. Застосування системного підходу, як основи розвитку методології сучасної науки економічного контролю, потребує значної уваги щодо формалізації системного дослідження, тобто, визначення її формальних аспектів та побудови власного понятійного апарату. Наразі мова йде про визначення із безлічі тлумачень єдиного варіанту для теорії економічного контролю, тим паче, що в усіх дослідженнях є посилання на єдине висхідне підґрунтя – системний підхід. Замість запропонованої кожним дослідником сукупності інтуїтивних уявлень щодо його системності, слід, вивчаючи системні побудови інших сфер дослідження, все-таки орієнтуватись на вимоги та обмеження загальної теорії систем. На нашу думку, невирішеними та такими, що потребують подальшого дослідження, залишаються:

- виокремлення особливостей системного підходу;
- визначення взаємозв’язаних інформаційним потоком елементів системи внутрішнього економічного контролю;
- формування принципів структуризації його суб’єктів;
- визначення об’єктів;
- виокремлення характеристичних властивостей системи внутрішнього економічного контролю;
- інтеграція оцінок якості процесу та інформації в загальну оцінку ефективності системи;
- теоретичне обґрунтування організації системи внутрішнього контролю та вихідних положень її функціонування.

Цілі статті. Метою статті є формалізація системного дослідження у процесі формування понятійного апарату у межах концепції внутрішнього економічного контролю.

Виклад основного матеріалу. Безумовно, у кожного дослідника своя точка зору. Однак, не претендуючи на повноту та цілковиту аксиомність, зробимо наголос на деяких важливих

показових рисах системного дослідження внутрішнього економічного контролю. В подальшому вони будуть розглянуті нами докладніше, в більшому обсязі, як такі, що визначають принципи створення системи. Наразі, обґрунтовуючи можливість та важливість застосування системного підходу в нашому дослідженні, є сенс виділити лише основні його особливості, котрі постають перед дослідником як не вирішені проблеми.

Цілісність системи внутрішнього економічного контролю є першою з них. Вказана особливість дає таке уявлення у разі, коли система функціонує в певному оточенні – середовищі (для контролю – зовнішнє середовище). Окрім того, розчленування системи призводить до поняття “елемент” як мінімальний компонент системи, властивості та функції якого визначаються його місцем у межах усієї системи внутрішнього економічного контролю. Важливим є те, що властивості усієї (цілісної) системи не можуть бути повністю визначені без властивостей елементів і навпаки через наявність певних взаємовідносин між ними. Нами виділені чотири елементи системи внутрішнього економічного контролю. Підставою для цього слугують праці вчених-системників, котрі стверджують про наявність подібних чотирьох елементів “у будь-якій управлінській системі” [5, с.113]. Суттєвим є зауваження з цього приводу Чарльза Р. Декерта: “...необхідно функціонально розділити отримання інформації, прийняття рішень і вплив. Зазвичай це досягається структурним розподілом елементів системи: елемента прийому інформації, елемента, котрий виробляє рішення та елемента, що здійснює коригуючі дії. Разом із збільшенням розмірів і складності соціальних систем ці функції, а також суміжні з ними функції зв'язку починають концентруватись в окремих соціальних підсистемах” [5, с.113]. Отже, контроль розподіляється між елементами, котрі взаємозв'язані інформаційним потоком – суб'єкт контролю; об'єкт контролю; контрольний процес; комунікативний блок.

Ми виділяємо першим суб'єкт контролю через особливість досліджуваної системи в її практичному прояві. Висхідним є наступне міркування: попри наявність безлічі підконтрольних об'єктів на сучасному підприємстві, контроль як система не діє. Річ у тім, що відсутність організованого Суб'єкта унеможливорює існування системи. Саме суб'єкт передбачується системою як елемент, без якого неможливий нагляд за станом та рухом об'єкта, проведення стосовно останнього контрольних процедур. Складна структура

підприємства може бути охоплена контролем за умови його адекватної організаційної складності. Лише системно впорядкована, узгоджена із структурою об'єктів організація суб'єктів контролю може охопити відповідними елементами цієї функції усі центри використання ресурсів і створення матеріально-речових результатів.

Принципом створення структури суб'єктів внутрішнього контролю є відповідність загальній логіці організації управління. Він викликаний до життя законом концентрації функцій і підтримується законом різноманітності контролю, законом самозбереження, законом синергії та законом інформованості. Внутрішній економічний контроль – одна з функцій системи управління, тому система внутрішнього контролю не може створюватись відокремлено від організаційної структури системи управління у цілому. Логіка її побудови є підґрунтям для визначення та добору конкретних форм організації контролю. Вона повинна бути такою, щоб забезпечити цілісність системи і вирішувати поставлені перед нею задачі. Даний принцип передбачує створення такої моделі організації системи контролю, в якій може бути досягнутий ефективний комунікативний зв'язок і створена система необхідних інформаційних потоків з раціональним розміщенням джерел і користувачів інформації, застосуванням сучасних технологій її одержання та передачі. Він є втіленням лінійного і функціонального принципів, в основі яких лежить розподіл контрольних обов'язків окремих служб та їх керівників.

Оптимальне співвідношення централізованої і децентралізованої форм організації контролю є принципом, який ґрунтується на законі необхідної різноманітності та підтримується законами самозбереження, синергії, концентрації функцій та законом інформованості. Цей принцип покликаний визначити загальну направленість контролю на вибір таких його організаційних форм, які дають можливість реалізувати принципи їх системної впорядкованості, ієрархічності побудови системи, доцільного наближення контролю до об'єктів, делегування повноважень і відповідальності, взаємодії з іншими функціями управління, введення функції контролю в центри прийняття управлінських рішень. Певна річ: першим про значні відхилення, серйозні помилки і порушення повинен знати керівник, а там, де це можливо, – контролювати найважливіші ділянки роботи самостійно. У спогадах

про С.П.Корольова приводяться два принципи контролю, які він застосовував у відношеннях зі своїми підлеглими: доповідь про будь-які відхилення у роботі повинна бути абсолютно правдивою, а першою людиною, якій треба було доповідати про відхилення повинен бути С.П.Корольов [7, с.98]. Обидва ці принципи цілком природні. Дійсно, керувати можна лише володіючи точною інформацією. Той, хто про все дізнається останнім, не може виконувати функції керівника. Якою мірою буде централізовано контроль визначається політикою управління та контролю на підприємстві. Часто централізована система стає занадто громіздкою і бюрократичною, а управління і контроль – неефективними. Окрім того, відсутність контролю на функціональному рівні може призвести до зниження якості управління організацією.

Існує зворотна сторона цього твердження: контроль не може бути надміру централізованим через фізичну неможливість охоплення усіх об'єктів контролем безпосередньо з боку керівника чи окремого централізованого підрозділу, що здійснює контроль. Однак неможливо проконтролювати все. Останнє тим більш справедливе, чим більшою і складнішою є організаційна структура підприємства. Необхідне доцільне наближення функції контролю до об'єктів шляхом покладання контрольної функції за умови децентралізації на працівників облікової служби, технічних служб, лінійних і функціональних керівників, виконавців. У процесі децентралізації використовуються принципи ієрархічності та делегування повноважень, що проявляється як передача певних прав і відповідальності з вищих на нижчі рівні управління. Попри необхідність децентралізації вона недопустима як некерований процес. Можна стверджувати, що контроль – це процес забезпечення досягнення організацією своїх цілей. У разі бездіяльності внутрішнього контролю та за відсутності централізованого управління ним виникає хаос і об'єднати діяльність колективів та підрозділів організації для досягнення її цілей стає неможливим. Таким чином, потрібне раціональне визначення форм і методів, які б забезпечували оптимальне співвідношення централізації і децентралізації контролю та ініціювали відповідний перелік його суб'єктів.

Об'єкт контролю – власне той елемент, задля якого створюється система. Наразі не існує єдиного визначення об'єктів контролю. Так,

наприклад, в найбільш загальному вигляді у якості об'єктів аудиту і ревізії на промислових підприємствах розглядають документальну інформацію [1, с.22]. Постають запитання: чому об'єкти – це лише інформація і чому тільки документальна інформація? В принципі таке тлумачення можливе. Однак у викладеній інтерпретації воно не є загальним, навпаки: повинна характеризуватись сутність одного із видів підконтрольних об'єктів – інформації. Проте автори не дають класифікації інформації як об'єкта контролю, а роз'яснюють вказане визначення об'єктів контролю, як: документальну інформацію про наявність та рух необоротних активів; документальну інформацію про придбання засобів виробництва; документальну інформацію про знос основних засобів; документальну інформацію про норми праці та норми споживання; і т.ін. Інакше кажучи, під об'єктами контролю виступають процеси і явища, відображені в документах. Відбувається змішування понять “об'єкти контролю” і “предмет контролю”. Автори вступають в протиріччя самі з собою: процеси і явища, відображені в документах, вже розглядалися ними як предмет контролю [1, с. 21]. Інші автори вважають об'єктами контролю предмети і засоби праці, а також саму працю, яка використовується в процесі розширеного відтворення суспільно необхідного продукту [2, с.96]. Це визначення може сприйматись як найбільш загальне для характеристики об'єктів контролю, але з високим ступенем умовності через те, що усі об'єкти, у тому числі і процеси, зашифровані в понятті “сама праця”. Однак вище стверджувалося, що предметом контролю є процес розширеного відтворення суспільно-необхідного продукту [2, с. 96]. Об'єкти контролю в їх визначенні розглядаються як частина процесу. Останній тлумачиться як предмет контролю. Насправді ж, процес відтворення суспільно-необхідного продукту є також об'єктом, але більш складним.

Хибність концепцій: розглянуті дефініції, на наш погляд, не дають правильного визначення предмета контролю; не відображають реальної характеристики підконтрольних об'єктів; звужують значення досліджуваних категорій; утруднюють побудову класифікації об'єктів. В контексті розгляду цілісності системи внутрішнього економічного контролю “об'єкти контролю” постають як окремі частини усього підприємства та управління ним, котрі можуть бути підконтрольними. Об'єктами внутрішнього економічного контролю є окремі та (або) взаємозв'язані елементи,

підсистеми і системи функціонування підприємства, у тому числі, система управління, на яку націлені контрольні дії. Тобто об'єктами контролю виступають безпосередньо цільові, організаційні, управлінські, економічні, інформаційні характеристики.

Наступний елемент – контрольний процес – слугує для визначення відхилень і коригуючих заходів. Функціонування підприємства завжди супроводжується появою відхилень у різних сферах його діяльності. Це цілком природні явища, яких, однак, слід уникати та які повинні бути відкориговані. Якщо відхилення стають занадто великими, може утворитись так звана “втрата управління”, коли цілі підприємства та управління ним стають недосяжними. Ефективною є така система, яка спроможна надати на її виході дані не лише стосовно минулого чи теперішнього стану, а й виявити тенденції у функціонуванні (стані, русі) підконтрольного об'єкта ще до того, як з'являться відхилення, порушення. Таким чином, інформація про необхідність корекції об'єкта створюється на виході процесу контролю. В 90-х роках була зроблена спроба квантифікувати якість стану систем обліку та контролю [9]. За наших часів дослідження продовжуються здебільшого у сфері оцінки якості аудиторських послуг [6]. Позначається дана проблема і в роботах із внутрішнього контролю. Однак детальні розробки практично відсутні. Так, за змістом у одній з наукових робіт повинна розглядатись оцінка методики внутрішньогосподарського контролю, проте зводиться вона лише до зауваження, що ефективна організація контролю забезпечується застосуванням нормативного обліку витрат виробництва [8, с.178]. На наш погляд, пояснюється таке становище неабиякою складністю проблеми. Необхідно мати на увазі особливості об'єкта дослідження. Річ у тім, що стосовно внутрішнього контролю можна застосувати декілька оцінок: оцінка ефективності системи контролю; оцінка якості контрольних процесів; оцінка якості інформації, одержаної в результаті контролю. Кожна з оцінок може розглядатись як цілком самостійна, при цьому буде отримана характеристика різних аспектів. Альтернативний варіант – інтеграція оцінок якості процесу та інформації в загальну оцінку ефективності системи.

Ряд методик, варіантів, підходів до оцінювання розглядався нами не хаотично, а у певному порядку. Річ у тім, що моніторинг наукових розробок наводить на думку про можливість дослідження

як ефективності внутрішнього контролю, так і його якості. Однак для внутрішнього контролю ці поняття хоча і не суперечливі, проте мають дещо різне змістовне навантаження. Так, якість контролю визначається ступенем досконалості його функціональних елементів: структура органів контролю; кадрове забезпечення; організація контролю; стратегія контролю; методика контролю; обробка результатів контролю.

У свою чергу, ефективність визначається ступенем доцільності контролю. Тобто ступенем цінності інформації, отриманої в результаті контролю. Ефективність залежить від його достовірності, своєчасності, а також від вартості витрат на створення засобів контролю, його проведення і обробку результатів. Достовірність контролю – це ступінь визначеності його результатів, який залежить від точності контролю, від обсягів вибірки, від переліку показників, що контролюються. Точність характеризує роботу засобів контролю, додержання процедурного зрізу його методики. Своєчасність контролю визначається часом його проведення та надання інформації для прийняття рішень в управлінні підприємством. Вартість контролю має дві основні складові: вартість засобів контролю; вартість усіх витрат на проведення контролю та обробку його результатів.

Доцільність, достовірність, своєчасність, вартість – це, по суті справи, основні характеристичні властивості системи внутрішнього економічного контролю. Ефективність виступає інтегрованою ознакою якості контролю та характеристичних властивостей: ступінь досконалості функціональних елементів контролю визначає якість контролю та зумовлює наявність його характеристичних властивостей. Однак не слід відмежовуватись від першочерговості сприйняття контролю через якість – досконалість організації та функціонування системи. Останнє є базою, підґрунтям для розгляду характеристичних властивостей. Лише опираючись на існування першоджерела – власне системи контролю, можливе визначення її якості, а вже потім ефективності.

Змістовна частина теоретичного обґрунтування організації системи внутрішнього контролю та вихідні положення її функціонування передбачують наявність чітко визначених принципів, категорій і критеріїв організованості системи. Концептуальною базою побудови і тлумачення змістовної частини повинна бути єдина

методологічна основа – системність. Системна концепція принципів, категорій і критеріїв обумовлена, перед усім, метою укласти, організувати систему внутрішнього контролю. Окрім того, системна методологія передбачує використання методів і логічних засобів багатомірного дослідження функціонування системи – її попередньої, поточної і наступної траєкторій. Виходячи з цього, робимо висновок: кожен із елементів змістовної частини повинен мати своє неконкуруюче відношення до організації системи контролю. Важливість дотримання цієї вимоги повинна підкреслюватись дослідниками при розгляді кожного окремого елемента як змістовної частини теоретичного обґрунтування, так і організації цілісної системи контролю.

Елемент “комунікативний блок” є засобом для отримання даних на вході системи та доведення інформації щодо необхідності коригуючого впливу на виході. Комунікативний блок забезпечує зв’язок як безпосередньо у системі, так і з зовнішнім середовищем. Одночасно можуть використовуватись різні пристосування і способи: паперові носії, організаційна техніка; різна комп’ютерна та обчислювальна техніка; і т. ін. Наявність взаємозв’язку конкретизує уявлення про цілісність системи. Інколи робиться наголос лише на важливості зворотного зв’язку. Стосовно його ефективності потрібні більш детальні пояснення. Річ у тім, що, по-перше, видається некоректним розгляд лише зворотного зв’язку. Виходить, що прямий зв’язок не є важливим. Наше заперечення засноване на одному з найважливіших принципів системного підходу, за яким необхідно розглядати проблему як єдине ціле, єдину систему і виявляти усі наслідки і взаємозв’язки. Зворотній зв’язок є комунікаційним каналом від користувача системи (“вихід”) до постачальника системи (“вхід”). При зміні вимог користувачів на “виході” змінюються параметри функціонування усієї системи, а значить змінюється “вхід”. Іншими словами, між якістю інформації на “виході” і на “вході” існує прямий зв’язок, який характеризує впорядкованість інформаційних каналів. Ефективність зворотного зв’язку залежить від якості інформації як на “виході” системи, так і на “вході”. Вона визначається раціональним поєднанням централізованої і децентралізованої форм управління підприємством. Окрім того, категорії “зворотній зв’язок”, “вихід”, “вхід” є складовими елементами принципу “чорний ящик” системного підходу [11, с.28].

У системі внутрішнього контролю елемент “комунікативний блок” діє на основі закону інформованості. Закон знайшов відбиток у літературі з менеджменту. Однак автори, попри важливість самого закону, наводять невірне його тлумачення. Стверджується, що в організованій системі не може бути більше порядку, аніж наявної інформації про реальне становище підконтрольних об’єктів. Останнє видається вельми спірним. Може бути надміру інформації, але це не є гарантом порядку. Збір великої кількості інформації пов’язаний з надмірними витратами, з надмірним наглядом і втручанням у справи виконавців, з напруженістю в колективі підприємства. Усе це може спричинити хаос замість встановлення порядку, працівники будуть намагатись зібрати якомога більше, часто зайвої, не завжди обґрунтованої інформації. Закон інформованості необхідно тлумачити як необхідність володіння достатньою кількістю об’єктивної та достовірної інформації. Ступінь цілеспрямованості системи внутрішнього економічного корпоративного контролю залежить від одночасної дії законів та конкретних форм їх прояву. Однак якою б досконалою не була організаційна структура системи внутрішнього контролю, бажаних результатів можна досягти лише за умови достатності інформації. Це дозволяє отримувати достовірні результати контролю, робити адекватні висновки і надавати управлінню необхідну та достатню для прийняття правильних рішень інформацію.

Поняття зв’язку вельми актуальне як для практики контролю, так і для його теоретичного дослідження. Останнім часом в системних дослідженнях маємо безліч досить ретельних наукових розробок. Однак у цьому питанні ще залишається багато складних методологічних проблем. Так, відсутність чітко сформульованих вимог та критеріїв унеможливорює розрізнення зв’язків і відносин. Для того, щоб поняття зв’язку було прийнятним при застосуванні системного підходу до дослідження внутрішнього економічного контролю, необхідно впевнитись, чи відповідає він вимогам щодо категорії понятійного апарату загальносистемної теорії: в системі повинні бути наявні два або більше типи зв’язку. В системі внутрішнього економічного контролю такими типами є зв’язки функціональні (всередині системи та між системою й зовнішнім середовищем), у часі (інформація надходить, обробляється, видається системою як за різні проміжки часу функціонування підконтрольного

об'єкта, так і у результаті здійснення різних за зв'язком із часом видів контролю), у просторі (специфічними системоутворюючими зв'язками контролю охоплюється все управління підприємством). Наведена нами проста класифікація зв'язку вказує на правомірність використання наступних системних понять: структура та організація системи внутрішнього економічного контролю.

Структура може характеризуватись як по горизонталі – зв'язок між однотиповими, однопорядковими компонентами системи (наприклад, зв'язок між підрозділами системи внутрішнього економічного контролю; зв'язок між суб'єктами й об'єктами), так і по вертикалі – зв'язок між різними рівнями (наприклад, між виконавцями в місцях контролю, контрольним підрозділом та службою контролю підприємства). У підсумку розгляд вертикальної структури призвів до поняття ієрархії рівнів системи.

Оскільки досліджувана нами система підпорядкована мегасистемі – управлінню, остільки останнє виступає специфічним способом регулювання багаторівневої ієрархії як зовні системи контролю, так і всередині неї. Однак особливістю є те, що й самій системі контролю притаманне поняття “управління”, хоча воно й обмежується власне системою. Різниця не лише в обсязі розповсюдження мегасистеми “управління” та “управління в системі контролю”, а навіть у самому тлумаченні та застосуванні терміну “управління”. Справа в тім, що наявність та швидке зростання кількості нових концепцій, їхнє (часто-густо) зарубіжне походження та термінологія призвели до плутанини: в одному й тому ж виданні можна знайти різні тлумачення. Так, скажімо, в дійсно визначній роботі Р.Джонсона, Ф.Каста та Д.Розенцвейга функція управління трактується як “...вимірювання вихідних параметрів системи, порівняння результатів вимірювання з деякими заданими еталонами та вплив на вхід системи...” [5, с. 109]. З першого ж погляду стає зрозумілим, що автори дають тлумачення функції контролю (окрім впливу на вхід системи). Втім, у книзі проводиться думка про чотири головні функції: планування, організація, управління (control), зв'язок. Автори спеціально пояснюють, що під терміном “control” вони мають на увазі процес, з допомогою якого розрізнені результати інтегруються у загальну систему досягнення поставленої мети [5, с.11]. В усій американській термінології немає терміну “управління”, проте існує термін “контроль” (control), який, власне і трактується

вітчизняними вченими як управління. Вважаючи, управління мегасистемою, що охоплює усі її функції (у тому числі й контроль), ми лише підкреслюємо те значення, яке надається власне внутрішньому контролю у всесвітній економіці, та звертаємо увагу на необхідність постановки й вирішення у системному дослідженні проблеми цілестворення для спрямування системи контролю на доцільність її організації та функціонування. При цьому поняття цілей повинно тлумачитись в заданому кібернетикою сучасному сенсі.

Висновки

1. Для обґрунтування можливості, доцільності та важливості застосування системного підходу у будь-якому дослідженні, є сенс виділяти основні його особливості, котрі постають перед дослідником як невирішені проблеми.

2. Функціональний розподіл отримання інформації, прийняття рішень і впливу досягається структурним розподілом елементів системи: елемента прийому інформації, елемента, котрий виробляє рішення, та елемента, що здійснює коригуючі дії. Останнє є справедливим і для внутрішнього економічного контролю як системи, котра розподіляється між взаємозв'язаними інформаційним потоком елементами – суб'єкт контролю; об'єкт контролю; контрольний процес; комунікативний блок.

3. Організація суб'єктів контролю повинна бути системно впорядкована на засадах принципово структурованого підґрунтя, основними принципами якого є: відповідність загальній логіці організації управління, оптимального співвідношення централізованої і децентралізованої форм організації контролю,

4. Об'єктами внутрішнього економічного контролю виступають безпосередньо цільові, організаційні, управлінські, економічні, інформаційні характеристики підприємства.

5. Якість внутрішнього економічного контролю визначається ступенем досконалості його функціональних елементів: стратегія, структура системи, її організація, кадрове забезпечення, методика, обробка результатів контролю. Щодо характеристичних властивостей системи, то ними є доцільність, достовірність, своєчасність, вартість.

6. Інтегрованою ознакою якості контролю та характеристичних властивостей виступає ефективність. Тобто ступінь досконалості функціональних елементів контролю визначає якість контролю та зумовлює наявність його характеристичних властивостей.

7. Кожен із елементів змістовної теоретичної частини повинен мати своє не конкуруюче відношення до організації цілісної системи внутрішнього економічного контролю.

Перспективи подальших досліджень

Результати критичного розгляду викладеного у статті матеріалу та можливість використання їх для подальших розробок підтверджують важливість досягнення окресленої мети та відображають певні кроки на шляху до розвитку теорії економічного контролю.

У подальшому потребує вирішення проблема співвідношення функціонування та розвитку системи, пошуку відповідних механізмів, котрі забезпечать досягнення цільових орієнтирів контролю, управління й підприємства у цілому. Ця особливість застосування системного підходу при дослідженні внутрішнього економічного контролю виникає у зв'язку з управлінням та доцільним характером поведінки системи.

Список використаних джерел:

1. Аудит і ревізія підприємницької діяльності / За ред. проф. Ф.Ф.Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2001. – 416 с.
2. Білуха М.Т. Курс аудиту. – 2-ге вид., перероб. – К.: Вища шк.: Т-во «Знання», КОО, 1999. – 574 с.
3. Блауберг И.В., Юдин Э.Г. Становление и сущность системного подхода. – М.: Наука, 1973. – 270 с.
4. Гаевський Б. А. Основи науки управління. – К.: МАУП, 1998. – 112 с.
5. Джонсон Р., Каст Ф., Розенцвейг Д. Системы и руководство / Пер. с англ. под ред. Ю.В.Гаврилова и Ю.Т. Печатникова. – М.: Соврадио, 1971. – 648 с.
6. Іваніна О.О. Удосконалення механізму контролю якості процесу аудиту. Дис.канд.екон.наук. Луганськ, 2004. – 286 с.
7. Калигин Н.А. Принципы организационного управления. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 272 с.
8. Калюга Є.В. Фінансово-господарський контроль у системі управління. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.
9. Крамаровский Л.М., Максимова В.Ф. Оценка качества бухгалтерского учета на предприятиях. – М.: Финансы и статистика, 1990. – 191 с.
10. Романишин Л. А. Система процессов в организации и управление ими // Вопросы управления предприятием. – 2003. – № 1(5). – С. 2 – 18.
11. Фатхутдинов Р.А. Система менеджмента. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 352 с.
12. Шевчук В. О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою (Проблеми теорії, організації, методології): Монографія. – К.: Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 1998. – 371 с.

«Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 7 (25). Ч. 2. – 2010.

13. Шегеда В. В. Менеджмент. – К.: Знання, КОО, 2002.– 583 с.